

Biblioteka
TRAGOM KLASIKA

Urednik izdanja
Tea Jovanović

Naslov originala
Henryk Sienkiewicz
KRZYZACY

H. Sjenković

KRSTAŠI

knjiga prva

Prevod sa poljskog
Lazar R. Knežević

 dereta

PRVA KNJIGA

1.

U mestu Tinjcu, u manastirskoj gostionici *Kod divljeg bizona*, sedelo je nekoliko ljudi i slušalo jednog starog viteza. On je došao iz dalekih krajeva i pričao je svoje doživljaje iz rata i s puta.

Bio je to mršav i bradat čovek, u punoj muškoj snazi, gotovo gorostasan i plećat, kose uvijene u mrežu podnizanu šljokicama. Na sebi je imao kožni kaput, izbrazdan prugama što ih je utisnuo oklop. Za pojasom od bakarnih pločica nosio je nož u nožnici od roga, a o bedru kratak putnički mač.

Odmah do njega za stolom sedeo je mladić duge kose i vesela pogleda, očevidno njegov drug, a možda i štitonoša, jer je i on bio u putničkom odelu i u istom takvom kožnom kaputu izbrazdanom od oklopa. Ostalo društvo sačinjavali su dvojica seoskih vlastelina iz okoline Krakova i trojica građana u crvenim naboranim kapama, čije su im tamne rese padale čak do laktova.

Gostioničar, Nemač, u žućkastoj kukuljači s reckastim okovratnikom, sipao im je iz kondira gusto pivo u zemljane kupe i radozvalo slušao vitezovo pričanje.

Ali još radoznalije slušali su ga građani. Tada je već bila znatno opala mržnja koja je za vreme Lokjetekove¹ vlade razdvajala grad od vlastele, pa je građanstvo dizalo glavu ponositije nego ranije. Onda je bila cenjena njegova gotovost *ad concessionem pecuniarum*,² pa su stoga građani često bili viđani po krčmama kako piju zajedno s vlastelom. A ova ih je čak i dosta rado gledala, jer su oni, kao ljudi kojima je bilo lakše da imaju gotov novac, obično plaćali za plemiće.

Tako su i sad sedeli, razgovarali i namigivali s vremena na vreme na krčmara da puni kupe.

– Pa to ste vi, plemeniti viteže, prošli dosta sveta – reče jedan trgovac.

– Od tih što se sležu sa svih strana u Krakov malo njih je preturilo preko glave koliko ja – odgovori vitez.

– A mnogo će ih se sleći – nastavi građanin. – Velike su to svečanosti i velike su sreće za kraljevinu. Vele i to, a to je sigurno istina, da je kralj naredio da se cela kraljičina ložnica obloži zlatnim brokatom podnizanim biserom i da se istom tkaninom obloži i nebo iznad nje. Biće megdana i zabave kakvih svet još nije video.

– Prijatelju Gamrote, nemoj prekidati viteza – reče drugi trgovac.

– Ne prekidam ga ja, prijatelju Ajertreteru, nego mislim da je njemu milo da zna šta se govori jer sigurno ide u Krakov. Ionako se danas nećemo vraćati u grad, pošto će se

¹ Lokjetek – lakat dug; nadimak poljskog kralja Vladislava I (1306–1333).

² Lat.: da pritiče u pomoć novcem.

kapije zatvoriti pre no što bismo stigli. A ovde se od gada, koji se koti u prašini, ne može spavati, pa ćemo imati vremena za sve.

– Vi na jednu reč odgovarate s dvadeset. Znači da starite, prijatelju Gamrote.

– Pa ipak, još sam kadar da nosim pod pazuhom ceo komad vlažnog sukna.

– Jest, onog što se prozire kao sito.

Dalju prepirku prekide vitez rečima:

– Razume se da ću se zadržati u Krakovu jer sam slušao o trkama, a na megdanima bismo rado ogledali svoju snagu i ja, a i ovaj moj sinovac, koji je, mada još mlad i golobrad, već mnogo oklopnika prostro po zemlji.

Gosti pogledaše mladića, a ovaj se veselo osmehnu, zabaci za uši svoje duge vlasi i prinese ustima kupu s pivom.

Stari vitez dodade:

– Uostalom, i kad bismo hteli da se vratimo, ne bismo imali kud.

– Kako to? – upita jedan vlasteličić. – Odakle ste i kako se zovete?

– Zovem se Mačko iz Bogdanjeca, a ovaj mladić, sin mog rođenog brata, zove se Zbiško. Grb nam je tupa potkovicica, a bojni poklič: „Grad!“

– A gde se nalazi vaš Bogdanjec?

– Eh, gde! Bolje pitajte, pane brate, gde je bio, jer ga više nema. Još za vreme rata između Gžimalita i Nalenča naš Bogdanjec su toliko zapalili da je ostala samo stara kuća. Pokupili nam sve što smo imali, a sluge se razbegle. Ostala je

gola zemlja, jer su i seljaci iz susedstva pobjegli dalje u stepu. S bratom, ocem ovoga mladića, ja podigoh kuću ponovo, ali voda nam je odnese još iduće godine. Onda mi umre brat i ja ostadoh sâm sa siročetom. A u to vreme govorilo se o ratu i o tome kako Jasko iz Olesnice, koga je kralj poslao u Vilnu kod Mikolaja iz Moskožova, potajno vrbuje za Poljsku vitezove. Kako sam poznao čestitoga paroha i našega krvnog srodnika Janka iz Tulče, založih kod njega zemlju, kupih za novce vitešku opremu i konje, pa se opremih kako treba za rat. Posadih dečka, kome je tada bilo dvanaest godina, na povodnika, pa pravo Jasku iz Olesnice.

– S dečkom?

– Nije vam on onda bio ni dečak, ali to je bilo snažno odmalena. Još u dvanaestoj godini se dešavalo da opre samostrel o zemlju, pritisne ga trbuhom i tako okrene polugu da nijedan od Engleza koje smo pod Vilnom videli nije mogao bolje da zapne.

– Toliko je bio jak?

– U dvanaestoj godini nosio mi je šlem, a od trinaeste i štit.

– Tamo ste se naratovali do mile volje.

– Zbog Vitolda. Knez je sedeo kod krstaša i svake godine napadao Litvu i Vilnu. S njim su išli razni narodi: Nemci, Francuzi, Englezi, koji su najbolji strelci, Česi, Švajcarci i Burgunđani. Posekli su šumu, po drumovima podigli zamkove, a Litvu su najzad tako strašno opustošili ognjem i mačem da je sav narod hteo da napusti zemlju i traži drugu, makar to

bio i kraj sveta, čak i među Belijalovom³ decom, samo što dalje od Nemaca.

– Čuli smo mi da su svi Litvanci hteli da se sele sa ženama i decom, no mi u to nismo verovali.

– A ja sam to gledao. Ej, da nije bilo Mikolaja iz Moskožova, Jaska iz Olesnice i nas, a ja to ne kažem da bih se pohvalio, Vilna danas ne bi postojala.

– Jest, znamo mi to. Niste hteli da predate grad.

– Pa razume se da nismo! Pazite dobro šta ću vam sad reći, jer sam dugo vojevao i poznajem rat. Još stari su nazivali zubate Litvance „Besna Litva“ i to je istina. Oni se dobro tuku, ali s vitezovima se ne mogu meriti u polju. Kad se Nemcima konji zaglibe u močvarama ili kad je gusta šuma, onda je drugo.

– Nemci su dobri vitezovi – uzviknu jedan građanin.

– Stoje oni jedan uz drugoga kao zid, toliko pokriveni oklopima da im se, psima, jedva oči vide kroz rešetku. Nastupaju svi zajedno i zbrišu kao val. Desi se da udari Litva, pa se raspe kao pesak. A ako se baš i ne raspe, onda je oni poobaraju kao snoplje i razgaze svojim konjima. Sem toga, među krstašima nisu samo Nemci, jer koliko god ima naroda na svetu, sve to njima služi. A jesu hrabri! Ne jednom povije se tek vitez, naperi koplje i, još pre bitke, potpuno sâm, ki diše na celu vojsku kao kobac u jato.

– Hriste! – uzviknu Gamrot. – A koji li su od njih najbolji?

– To zavisi od vrste oružja. Za samostrel je najbolji Englez; on strelom može i oklop da probije, a goluba na sto

³ Belijal je po Svetom pismu vrhovni zapovednik đavola.

koraka da ustrelj. Česi strašno sekirama seku. Za dvorezni mač nema boljega od Nemca. Švajcarac rado tuče gvozdenom batinom, a najveći vitezovi su oni iz Francuske. Francuz će ti se tući i na konju i peške, a uz to će ti, mada je to pobožan narod, govoriti veoma pogrdne reči, a ipak ne razumeš, jer njihov govor liči na presecanje kositrenih tanjira. Prebacivali su nam preko Nemaca da branimo neznabošce i Saracene⁴ od krsta i obavezivali se da to dokažu megdanom. I takav božji sud je vršen između četiri njihova i četiri naša viteza, a sastanak je zakazan na dvoru rimskog i češkog kralja Vaclava.

Vlasteličice i trgovce obuze još veća radoznalost, pa ispružiše vratove preko kupa prema Mačku iz Bogdanjeca i stadoše da ga ispituju:

– A koji su bili od naših? Govorite brzo!

Mačko naže kupu, otpi iz nje i odgovori:

– O, ne bojte se za njih. Tu je bio Jan iz Vloščove, vlastelin dobžinjski, tu Mikolaj iz Vašmuntova, zatim Jasko iz Zdakova i Jaroš iz Čehova, sve čuveni vitezovi i na izbor junaci. Svejedno im je da li se bore kopljima, mačevima ili sekirama. Imale su ljudske oči šta da gledaju i uši da slušaju, jer, kao što rekoh, Francuzu metneš nogu na grlo, a on ti opet govori pogrdne reči. Neka meni tako pomognu bog i sveti krst kao što će oni nadgovoriti, a naše nadbiti.

– Biće slave ako blagoslovi bog – reče jedan vlasteličić.

⁴ Saraceni – lat. reč, danas: istočnjaci; prvobitno: ime kojim su u Evropi nazivali Arabljane, a zatim sve muhamedance, Turke i sve nehrišćanske narode.

– I Sveti Stanislav – dodade drugi, pa se potom okrenu Mačku i reče:

– Dede, pričajte. Hvalili ste Nemce i druge vitezove da su junaci i da su lako Litvu pobeđivali. A zar im s vama nije bilo teže? Jesu li sa isto toliko volje išli i na vas? Kako je bilo? Hvalite i naše!

Mačko iz Bogdanjeca očevidno nije bio hvališa, jer skromno odgovori:

– Koji su nedavno došli iz dalekih zemalja, ti su rado na nas udarali, ali kad bi pokušali nekoliko puta, onda već ne bi to činili sa istim srcem. Naš narod je prekaljen. Stoga su nam često prigovarali: „Prezirete smrt, a pomažete Saracene! Stoga ćete biti prokleti!“ A kako to nije istina, kod nas je upornost još više rasla. Kralj i kraljica su pokrstili Litvu i tamo svaki ispoveda Hrista, mada svaki ne ume. Poznato je da je naš milostivi gospodar kad su u Sabornoj crkvi u Plocku bacili mnogobožački kip na zemlju, naredio da mu zapale sveću. Tek su mu popovi objasnili da to ne ide. A šta li će tek običan čovek! Mnogi, opet, misle: „Naredio knez krštenje, pa sam se krstio; naredio da se klanjam Hristu, i ja se klanjam; ali zašto bih štedeo sira prema neznabožačkim đavolima, ili im ne bacao pečene repe, ili odlivao pene s piva? Ako to ne učinim, onda će mi konji propasti, ili će mi se krava ugušiti, ili će joj mleko biti krvavo, ili će žetvu štogod omesti.“ Mnogi tako i rade, pa postaju sumnjivi. A oni to čine iz neznanja i iz straha od đavola. Đavolima je ranije bilo dobro. Imali su svoje gajeve, velike drvene kuće i konje za jahanje. Pa su čak i desetak uzimali. A danas – gajevi su posečeni i oni

nemaju šta da jedu. Otkako po gradovima zvone zvona, ta se rugoba posakrivala u najgušće šume i tamo se od žalosti vije. Pođe Litvanac u šumu, a u čestaru ga tek povuče koji od njih za kožuh i kaže: „Daj!“ Pa neki i daju, ali ima i odvažnih ljudi; oni ne samo da ne daju nego ih čak i hvataju. Nasuo jedan prženoga graha u volujsku mešinu i odmah mu je u nju ušlo trinaest đavola. On ih onda zatvorio čepom od oskoruše i odneo u Vilnu da proda franjevcima; oni su mu rado dali dvadeset skojaca⁵ da bi uništili neprijatelje imena Hristova. Video sam i ja tu mešinu, iz koje se nadaleko širio nekakav smrad, jer su oni nečastivi duhovi na taj način izražavali svoj strah od osvećene vode.

– A ko je izračunao da ih je bilo trinaest? – upita odrešito trgovac Gamrot.

– Litvanac koji ih je video kad su ušli. I po samome smradu se videlo da su tu, jer čep nije nikako voleo da vadi.

– Čuda su to, čuda! – uzviknu jedan vlasteličić.

– Nagledao sam se ja mnogo velikih čuda, jer mora se priznati da je to dobar narod. Ali kod njih je sve osobito. Svi su čupavi. Jedva se poneki knez češlja. Hrane se pečenom repom i vole je više od svih jela, jer, vele, od nje raste hrabrost. U svojim drvenim kućama žive zajedno sa stokom i zmijama. U piću i jelu ne znaju meru. Nimalo ne cene udate žene, ali devojke veoma poštuju i priznaju im veliku moć. „Neka te“, vele, „devojka samo protrlja po trbuhu, pa će te odmah proći proliv.“

⁵ Skojac – srebrnik.

– More, ako su devojke lepe, onda čovek i da ne žali ako ga dobije – uzviknu prijatelj Ajertreter.

– Pitajte za to Zbiška – odgovori Mačko iz Bogdanjeca.

– Ima ih divnih – reče on. – Zar Ringala nije bila divna?

– Kakva je to Ringala? Grešnica neka, šta li?

– Šta?! Niste čuli za Ringalu? – upita Mačko.

– Nismo.

– Pa to je sestra kneza Vitolda, a žena mazurskog kneza Henrika.

– Tä šta govorite?! Kakvog kneza Henrika? Postojao je jedan mazurski knez toga imena, koji je bio izabran za plockog biskupa, ali on je umro.

– Pa to je taj. Trebalo je da mu dođe odobrenje iz Rima, ali smrt mu ga je dala ranije, jer svojim postupkom očividno nije odobravao Boga. Ja sam onda baš doneo knezu Vitoldu pismo od pana Jaska iz Olesnice, kad je u Rittersverder stigao od kralja knez Henrik, novi plocki biskup. Vitoldu je već bio dodijao rat, ponajviše stoga što nije mogao da osvoji Vilnu, a našem su kralju dodijala rođena braća i njihova raskalašnost. Kralj je video da je Vitold okretniji i pametniji nego njegovi rođeni, pa mu je poslao biskupa s predlogom da napusti krstaše i pokori mu se, a zauzvrat mu obećao upravu nad Litvom. Vitold je bio uvek željan promena, pa je ljubazno saslušao izaslanstvo. Bilo je i zabava i megdana. Novi biskup je rado izjahivao na konju, mada mu to ostali biskupi nisu odobravali, i pokazivao svoju vitešku snagu na megdanima. A, kao što je poznato, svi mazurski kneževi su od kolena snažni; čak i devojke iz te porodice lako lome potkovice.

Jednom prilikom knez je izbacio iz sedla tri viteza, a drugi put pet. Od naših je oborio mene, dok je konj pod Zbiškom seo pri sudaru. A sve nagrade je primao iz ruke divne Ringale, pred koju bi klekao u punoj opremi. Toliko su se zavoleli da su na gozbama njega od nje vukli za rukave iskušeni koji su s njim došli, a nju je zadržao brat Vitold. Onda knez reče: „Daću sâm sebi odobrenje, koje će mi potvrditi bilo rimski, bilo avinjonski papa. A venčanje mora biti odmah, jer ću izgoreti!“ Veliki je to greh bio. Vitold se ne hte protiviti da ne bi naljutio kraljevog poslanika i oni se venčaše. A zatim odoše prvo u Suraž, pa onda u Sluck, na veliku žalost moga Zbiška, koji je, po nemačkom običaju, izabrao kneginju za gospodaricu svoga srca i zavetovao joj se na večitu vernost.

– Da – prekide ga Zbiško – to je istina. A zatim se govorilo da je kneginja Ringala otrovala muža pošto je uvidela da joj ne pristoji da bude žena kneza biskupa i da nad njima ne može da bude božjega blagoslova, jer se on, iako se oženio, nije hteo odreći svog duhovnog dostojanstva. Kad sam ja to čuo, zamolio sam jednog svetog pustinjaka kod Lublina da me od toga zaveta razreši.

– To je, istina, bio pustinjak – odgovori Mačko i nasmeja se – ali ne bih rekao da je bio svetac, jer smo ga u petak zatekli u šumi gde sekirom razbija medveđe kosti i isisava iz njih srž, tako da mu je sve klokotalo u grlu.

– Ali on je govorio da srž nije meso i da je, sem toga, dobio za to dopuštenje, pošto posle srži ima čudna priviđenja u snu i sutradan može da predskazuje do podne.

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura
Agencija Mahačma

Korektura
Agencija TEA BOOKS

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-401-3
(knjiga prva)

ISBN 978-86-6457-360-3
(celina)

Henrik Sjenkjevič
KRSTAŠI
knjiga prva

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2021.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA doo**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dereta.rs**

KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизacija u publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

821.162.1-31

СЈЕНКЈЕВИЧ, Хенрик, 1846–1916

Krstaši. Knj. 1 / Henrik Sjenkjevič ; prevod sa poljskog Lazar R. Knežević. – 1. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2021 (Beograd : Dereta). – 485 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Tragom klasika / [Dereta])

Prevod dela: Krzacy / Henryk Sienkiewicz. – Tiraž 1.000.
– Napomene uz tekst.

ISBN 978-86-6457-401-3

ISBN 978-86-6457-360-3 (niz)

COBISS.SR-ID 44357897